

המרואין: יהודת קמתגי, בנו של משה אליהו קמתגי, הזמר הידוע

הנושא: העפלת וקליטה של יהודי סוריה ולבנון בארץ

המרואין: ארית כהן

תאריך: 15.12.1998

- ש. ספר לי בבקשה מה שאתה יודע על איך ההורים שלך הגיעו ארץ ומאיפה?
ת. הם הגיעו מסוריה דרך לבנון. הגיעו למחנה עולים.
ש. איך הם עברו את הגבול?
ת. את זה אני לא יודע. הם הגיעו למחנה עולים.
ש. הם ברחו מסוריה?
ת. בטח. הם ברחו מסוריה דרך לבנון. אבא הילך להופעה ומלבנון הם ברחו. הם תיכננו את זה.
ש. כבר בסוריה אבא היה זמר.
ת. כן, בטח.
ש. הוא היה זמר ידוע.
ת. כן. היו קוראים לו מוסלה סעדי.
ש. ספר קצת על אבא. אבא היה זמר גם בסוריה ומזה הוא התפrens. הייתה לו גם חנות בסוריה?
ת. את זה אני לא יודע.
ש. הוא היה מגיע להופעות גם לישראל?
ת. לא. אף פעם.
ש. הוא היה מופיע בעיקר בסוריה.
ת. היה מופיע בפני יהודי סוריה וגם הערבים היו מזמינים אותו. הוא היה זמר גדול. הוא היה זמר גם בערבית. בארץ גם הערבים היו מזמינים אותו, עד שהוא נהייה דתי והתחילה עם התפילות והפיוטים.

- ש. הוא היה גם חזן.
- ת. פיטן. היה מקליט קלטות.
- ש. אמא סיירה לי שהגעתם לטירה.
- ת. קודם לפודס חנה, אחר כך לעתלית ואחר כך לטירה. בפודס חנה היה מחנה עולים. שם עברו לעתלית.
- ש. כמה זמן הם היו בפודס חנה?
- ת. אני לא יודע. אני יודעת איך שהם הגיעו. מפודס חנה עברו לעתלית ושם לצריפים בטירה. לאבא שלי הייתה חנות מכולת בטירה, טירת הכרמל. אחיו הגדול הוא אליהו על שמו השני של אבא. הבן הבכור נקרא בשם האבא.
- ש. למה זה ככה?
- ת. בעודה הסורית מוסיפים את השם. זה יהיה שם יותר מוסיקלי, השם שהוא מופיע אותו. היו מכירים את אבא בתואר משה אליהו ולא בתואר משה קmachגי. השם משה קmachגי היה מוכר יותר בעובדה בקול ישראל. ככל היו קוראים לו משה אליהו קmachגי. השם המקורי היה משה קmachגי והשם משה אליהו היה השם בשבייל ההופעות. שם מסחרי.
- ש. מתי הגיעם לטירה?
- ת. אני לא יודע.
- ש. איפה אתה נולדת?
- ת. אני נולדתי כשהחורים גרו בסימטת הנביאים בחיפה. כשהם גרו בטירה הייתה לאבא חנות מכולת.
- ש. מי נתן לו את החנות מכולת הזאת?
- ת. אני לא יודעת. מטעם הסוכנות נתנו לו שתהיה לו תעסוקה. הוא היה נותן מצרכים למורות תלושים. אז היה הכל מוקצב בתלושים.
- ש. הבנתי מאמא שאבא קצר לא ראה טוב.
- ת. לא קצר. הוא לא ראה.
- ש. אז איך הוא עבד במכולת?

ת. בהתחלה הוא היה רואה קצר ולאחר כך כשהוא התבגר נקרעה לו הרשתית והוא לא ראה. הוא נסע לצורך טיפולים לכל מיני מקומות בעולם. לא היה טיפול לבעה שלג.

ש. באיזה שנה הוא הפסיק לראותו?

ת. ב-1930-40. היה לו טשטוש בעיניים. אחר כך היה הולך לפי מישוש, לפי שהיה מכיר את הדרך. לעיתים היה עומד רחוק מתחנת האוטובוס. לא היה שם לב. רקראת הסוף כבר היו לו מלאים כשהיה הולך לאיזה שהוא מקום. היה לי חבר שהיה מלאו אותו הרבה. אנשים אהבו אותו אז היו הולכים אליו להופעות, היו נסועים אותו לתל-אביב, לכל מיני מקומות. לפני 5 שנים הוא נפטר.

ש. לפי מה שאמא סיפרה לי מיד כשהגעתם לארץ הוא התחיל כבר לעבוד ברשות השידור, בקול ישראל.

ת. כן, הם שמעו שהוא זמר גודל. הוא היה מזמין בכל הארץ, הוא היה זמר מפורסם, היה מס' 1. כל הזמרים בישראל יגידו לך שהוא היה אחד ויחיד. הוא היה שר בערבית. הוא היה הרבה מופיע בשירה.

ש. במקור אבא היה מדמשק. הוא חכיר את הערבית הסורית. הוא שר בסורית.
ת. כן, בטח.

ש. מי שהזמין אותו היו יהודים מסוריה שחיו בארץ.

ת. לאו דוקא. הוא היה שר בכל השפות, אבל את השפה הסורית תמיד הוא ידע, כי זאת השפה שלו. הוא ידע לשיר גם שירים של עבדול וואהב ואום כולתומס, של כל הזמורים הגדולים בערבית. שלחו לו מכתבים מכל העולםшибוא לבקר אותם. עבדול וואהב אמר שאף אחד לא יבוא לבקר אותו, רק משה אליו. הוא היה מייצג את ישראל, כמו שאומם כולתומס במצרים הוא היה פה בישראל. הוא היה מס' 1. אתה יכול לשאל את זה בכל הארץ. תשאל בין העדות והם יגידו לך את זה.

ש. ובאמת שאלתי מהם אמרו לי את זה. מאיזה שנים עד איזה שנים הוא היה כמו שאתה אומר מס' 1, הזמר בערבית מס' 1. בשנות ה-50, שנות ה-60?

ת. משנות ה-50 עד לפני 7 שנים.

- ש. עד לפני 7 שנים הוא היה עדיין מופיע!
ת. כן. היה מופיע פעות אבל היה הולך להופיע. ההופעה שלו הייתה בירושלים. היה ספר תורה שיצא, והיה שם גם המלחין והזמר אבי מדינה. הוא ידע את כל השפטות. הוא היה אדם מלומד מאוד. 아마 שלו הייתה מנהלת בית ספר בסוריה. לאמו שלו קראו נדלין (מזל).
- ש. איזה בית ספר היה הייתה מנהלת?
ת. אני לא יודע.
ש. אני מבין שאבא החזיא הרבה תקליטים וקלטות.
ת. הכל נמצא בקול ישראל, במחולקה לעברית.
ש. אתה זכר איזה שהוא שיר שהיה הלחיט שלו?
ת. כן. "היללה, לילה, לילה, שמחה גדולה היללה". עד היום שרים את השיר הזה. היו לו עוד הרבה שירים בעברית.
ש. איזה עוד שירים בעברית היו לו?
ת. "גנילה הילאה", ועוד כל מיני פיותם דתים. מכל השירים בעברית הוא תרגם לעברית ועשה אותם יותר עם תוכן דתי. בתקופה האחורונה הייתה נושא אותו הרבה לבני-ברק. לכל הכנוסיים הדתיים הוא היה הולך. למשל כשפתחו בית הכנסת חדש, או הוציאו ספר תורה חדש, היו מזמינים את אבא עם להקה גדולה. הייתה ערב שס כמתופף.
ש. הוא הופיע הרבה בפני יהודי سورיה.
ת. הרבה מאד. גם בפני מרוקאים, אצל כל העדות, בכל הארץ. המרוקאים היו קוראים לו משה רבנו מרוב שהם אהבו אותו.
ש. טובר מכובד.
ת. עבדנו בהופעה לפני כמה שנים בירושלים, פתחו שם בית הכנסת גדול והופיעו ב"בני משה". הביאו גם אנשים מהרדיו וחיכו לנו. הופיעו הופעה יפה ושידרו את זה ברדיו. היה שם הרבה עובדיה יוסף. הוא היה מוזמן. היה גם הרב בקשי דורון. שניהם באו. כל פעם אחד מהם בא, אחר כך ישבו שנייהם ביחד. אבא של שיר של עבדול ואחוב, אבל עברת אותו לעברית. במקום יה ליל עשה את זה יה-אל, כלומר אלוהים. אז הרב עובדיה יוסף אמר ממקומו, ניגש לאבא של. אבא של לא ידע מי זה. הרב עובדיה יוסף שם את היד על הראש

של אבא ואמר למוזמנים שם, שהיו אנשים מאוד מכובדים: את הבן אדם הזה אני מכיר 40 שנה פה בישראל. עובדיה יוסף הוא עירקי או הוא מבין את הלן הערבי. הוא הבין סולמות הדתים יודעים את כל הsolems של הדורה-מי, הם קוראים לזה מקמה. הוא שם את ידו על ראשו של אבא ואמר: 40 שנה הבן אדם הזה גורם לי תעוג. קוראים לו משה ואני אומר "משה עד למשה לא קם ממשה".

ש. מכיוון שאני מתעניין בעיקר בעדה הסורית, אני מבין שגם סורים היו מזמינים את אבא לשיר.

ת. ברור.

ש. איך חלק במסיבה הסורית, היה סדר מסויים?

ת. כמו בכל עדות ישראל.

ש. לא היה משהו מיוחד.

ת. לא. שמחה יפה. מה שכנו היה, פעם את המסיבות היו עושים על גגות, בבתים, לא באולם. הייתה אוירה של שמחה. כל הרחוב היה שמת. היו תולמים מנוראות, בלוניים וכל מיני קישוטים שהיו תולמים על הגגות. היום ב-12 בלילה כבר באה ניידת משטרת לפזר את המסיבה.

ש. היו עושים את זה אצל כל העדות, אבל גם אצל הסורים?

ת. בטוח, בכל מקום.

ש. איפה הוא היה מופיע אצל היהודים הסורים?

ת. בכל המקומות, בכל הבתים, בכל הארץ.

ש. גם בחיפה?

ת. בחיפה, בתל-אביב, בירושלים. איפה שהיו אנשים מהעדת הסורית. גם חוץ מהעדת הסורית. גם מרוקאים, גם עירקיים, גם מצרים, גם צברים טבריניים. כולם מכירים את אבא שלי. כל מי שידע את השפה הערבית, היו משוגעים על אבא שלי. לאבא יש המונ קלטות בירושלים, עד היום. כשהייתי הולך להופעות, כשהיו מבאים להקה מרוקאית, הייתי יוצא לשם את הקלטות של אבא שלי, הייתי שומע פיותים, זה תעוג לאוזן. היה לו קול. יש אנשים מבוגרים שהיו יושבים, אוכלים טובלה, שזה מבורגול, שזה מאכל מוכר של

- הסורים, של הספרדים. היה שותמים זאחלווי עם מים, ושותעים את משה אליהו. היום זה הולך ונעלם. העולם הולך ומשתנה. נהייה יותר מודרני. כשהיינו ילדים היוינו משחקים בפקים, בבלורות, זה מה שהיה. היום משחקים במחשבים.
- ש. מתי אבא עשה את החапלה האחורונה?
- ת. בירושלים, לפני שהוא נפטר. איך שהוא הגיע לישראל העבודה הראשונה שלו הייתה בירושלים והעבודה האחורונה גם הייתה בירושלים.
- ש. איך שהוא הגיע כבר הכירו אותו והזמין אותו לירושלים.
- ת. העבודה שלו הייתה בעיר הקודש ירושלים. הוא נפטר בחапלה האחורונה בעיר הקודש. עשו ספר תורה לזכר חללי צהיל.
- ש. אצל איזה עדה?
- ת. ירושלמי דתיים. לא של עדת. כל ירושלמי שהיה במסיבה של דתים, משה אליו היה שם.
- ש. הוא עבד הרבה שנים בקול ישראל, באיזה מחלוקת?
- ת. בחלוקת הערבית, במוזיקה. עד היום אתה מוציא את הקלטות שלו ושותעים את השירים שלו ברדיו. הוא חבר באקו"ם, באיגוד הזמראים. הוא היה גם מלחין וגם זמר.
- ש. בכל השנים האלה, עד שהוא נפטר, הוא היה עובד קול ישראל, או שבשלב מסוים הוא יצא לפנסיה?
- ת. בשלב מאוחר הוא יצא לפנסיה והוא ישב בבית. זאת הייתה הבעה, כי כבן אדם לא עובד מתחילה הבעה.
- ש. בסביבה שלכם בחיפה, היו עוד עולים מסוריה?
- ת. אצלו בסביבה לא.
- ש. איך היו בחיפה עולים מסוריה, דמשקאים ותאלבים?
- ת. ברוח' השומר, ברוח' נזהא בשוק. הרבה היו גרים ברוח' אפגני, שזה היום רוח' הרוב מרכוס, באזורי של עיריית חיפה, ליד השוק. בכל הרחובות האלה היה הריכוז של הסורים. הם היו מפוזרים בכל מיני מקומות בחיפה. האנשים העשירים עזבו.

- ש. בתקופה שהיית ילד, בן 10 או 15, بما עסקו בעיקר הסורים באותו אזורים שאתה מדבר עליהם, באזור השוק? מה הייתה העבודה שלהם?
- ת. חלק היו בסיטות יركות ופירות בשוק. חלק היו צורפים, חלק קבלנים. כל אחד בעבודה שלו. אני לא יודע בדיעוק.
- ש. לא הייתה להם התמחות בתחום מסוים.
- ת. לא. התמחות במאכלים זה היה הסורים. כל הממולאים זה במקורם מהسورים.
- ש. מה שמאפיין את המטבח הסורי זה ממולאים?
- ת. ממולאים שטגנים אותם. כל ממולא מטגנים אותו ולאחר כך מבשלים אותו, אם זה קישוא ממולא, אם זה חציל ממולא, אם זה כרוב ממולא או קובה או כל מיני מאכלים מיוחדים לסורים.
- ש. העיקרן שקדם ממלאים, מטגנים.
- ת. ולאחר כך מבשלים. עד היום אני אוכל את המאכלים שלהם.
- ש. חוץ מהאזורים האלה היכרות דמשקאים וחלבים בעוד מקומות?
- ת. הרבה מהם יש בתל-אביב. בחיפה אין הרבה.
- ש. איזה בתים היו בחיפה של הדמשקאים והחלבים?
- ת. בית הכנסת "נטנאלי", בנווה שאנן. היה בית הכנסת של סוריה ولבנון ברח' נפתלי אימבר, והוא קיים עד היום.
- ש. מי מתפלל שם?
- ת. סורים ولבנונים.
- ש. עדיין מתפללים שם סורים ולבנונים?
- ת. כן. גם מרוקאים באים לשם. מכל העדות באים לשם. יש בית הכנסת אחד ליד השוק, שקוראים לו "חאלבייה", כי הרוב החלבים שם. אם אתה עולה מרח' ייחיאל ומגיע לאזור שהוא שם אמבולנסים, בהתחלה מצד ימין יש שם איטלייז ובfine חנות ירקות, ליד זה בית הכנסת "חאלבייה".
- ש. יש עוד בתים נסটי?

- ת. יש הרבה. אבל אני לא יודע איפה.
- ש. כשהיית נער או כבר בחור מבין, היו כאן ארגוני עזרה של היהודים הסורים.
- ת. לא היו, לא זכור לי דבר כזה.
- ש. אתם הסתדרתם בעצמכם.
- ת. כן.
- ש. יותר מאוחר, לאבא היה יותר קשר עם ארגונים של יוצאי סוריה, של دمشקאים או תאלבים?
- ת. לא. היה לו קשר כי הוא לא היה רואה. הוא לא היה אדם בריא. הוא היה כבד ותנוועה וזאת הייתה בעיה. בן אדם שראה יכול לעשות, להתרגם, להיות בקשר. אבל הוא היה חולץ לעבודה, לבית זהה הכל. היוו 7 ילדים. אמא הייתה גם אבא וגם אמא. היא לא הייתה בכח.
- ש. אתה בטוח מותמצא בעולם הזמרה ובעולם הבידור. חוץ מאבא שהוא دمشקי, היו עוד זמריים دمشקיים ידועים בארץ?
- ת. לא. היה אחד שהוא עובד בעיריה והוא זמר. היה לו קול יפה. הם היו משפחה מוסיקלית וכל האחים היו שרים. אבל הם לא היו מפורסמים. היחיד היה אבא.
- ש. גם לא לבנוניים?
- ת. לא. אף אחד לא יכול היה לעמוד ליד אבא. הוא היה מלך. הוא היה מס' 1. כדי להזמין אותו היו מחקים חדשניים, שניים.
- ש. חוץ ממנו, בדרגות יותר נמוכות, היו עוד זמריים מסוריה?
- ת. היו בתל-אביב, עירקים.
- ש. לא. אני מתכוון לזרים מסוריה או לבנון.
- ת. היו כל מיני להקות קטנות. אבל אבא שלי היה יותר מכולם.
- ש. אמא שלך הזכירה מישהי זמר לבנוני בשם בצל או משהו כזה וגם זמרת ששם אסתר בצל.
- ת. אני לא מכיר. האחות שלי הגדלות נולדו עוד בסוריה והן אולי זוכרו. אני בן הזקונים.

ש. באותה תקופה של החגפות והזomers, כמה לדעתך היו מזמינים אותך יהודים
מסורתיים, או חאלבים, למקומות בתל-אביב או בחיפה? היו הרבה הזמנות? האם הסורים
רצו לשמר על המסורת באמצעות המוסיקה?
ת. זה לא נראה לי. אני יודע שבנסיבות שלהם הם היו מזמינים את אבא שלי לשיר, אבל
אני לא יודע אם זה היה בשביב לשומר על המסורת. הסורים זאת עדת קטנה, עדת מאור
חכמתה. הם ידעו לעשות כסף. הרבה מהם הגיעו לארה"ב, יש הרבה מאוד סורים באראה"ב.
כל המשפחה של אבא שלי נמצאת באראה"ב. אחוותנו הגיעו לכאן לפני כמה שנים, 30-40 שנה
הם לא התראו. הבנים שלהם הגיעו אליו וכך עשו להם מפגש פה.

ש. מתי הם עזבו את סוריה?

ת. לפני 10 שנים. הם ברחו ממש. כל הסורים שאתה רואה אותם פה, אני לא יודע אם
אליהם סורים, הם יותר קמישלים, הם כורדים סורים, ולא הסורים עצם שבדמשק ובחאלב.
הكمישלים שהם במקומות כורדים קוראים לעצם סורים אבל הם לא סורים. יש הרבה
מהם בארץ. העדה הסורית בארץ לא גדולה. אין הרבה סורים בישראל. כל היהודים
בסוריה היו דתיים. הם יודעים את התורה ותענוג לשמוע את התפילות שלהם,

ש. מי יותר דתי – החאלבים או הדמתקאים?

ת. אני לא יודע. אני יודעת שבכל ארץ נוכרייה שנמצאים שם יהודים תמיד הם יהיו דתיים.
הם חייבים לשמור על המסורת ולהראות לכל העולם שהם יהודים ועד היום זה קורה. גם
בצרפת, גם באראה"ב, אם אתה רואה אותם בטלוייזיה שהם מדליקים נרות. למה? כי הם
רוצה להראות שהם שומרים על החנוכה שלנו.

ש. מתי עברתם מסימנת הנביאים לכאן?

ת. לא עברנו לכאן. מסימנת הנביאים עברנו לרוח' אמיר, ליד לשכת הגיוס. שם הם
עברו לרוח' שפרינצק. אני כבר לא הייתי אתם אז. כבר הייתה נשוי.

ש. למה הם עברו הרבה דירות? כי עמידר לא נתנו להם דירה?

ת. לא נתנו להם דירה. עד היוםAMA משלמת משכנתא על הבית הזה.

ש. לא עוזרו להם לקבל דירה?

ת. אפילו את הפיצויים של אבא בקול ישראל לא נתנו לו. אבא לא הבין בדברים האלה
ואמא גם לא הבינה.

ש. הם קיבלו עזרה מהסוכנות?

ת. לא קיבלנו כלום. זאת הדירה שהייתה שלהם ועד היום משלמים עליה משכנתא. אחוי
עזר להם.

ש. יש לך עוד משהו שאתה נזכר ששייך לעד החסורית ואתה רוצה לספר? אולי על
היחסים של אבא עם זמרים אחרים?

ת. כל הזמרים אהבו אותו. נגנים גדולים עבדו אותו. ג'ורג' שחין שהיה כנור ידו עבד אותו,
סודי שוקרי עבד הרבה עם אבא שלי. הם היו עובדים בטלוויזיה, בערוץ הראשון, זאת הייתה
תכנית במושאי שבת. זה שהיה עם משקפיים ומגנו בעוד, זה היה אבא שלי. בסוף הלילה
הוא היה מנגן מאלוואד, זה סלסולים בשירים. הוא היה מלך של זה. הוא היה עולה בטונינס
גבוהים שאף אחד לא יכול לעלות בטונינס האלה. הוא אחד מ-4 האנשים בעולם שהוא עולה
בטונינס האלה, כמו באופרה. פעם היה איזה קטע בבנייני האומה בירושלים. אבא שלי היה
אמור להופיע שם. הירושלמיםרצו שבכל הופעה משה אליו ייה. זה היה השמן של
הספרדים. קרה שהתקלקלו להם הרמקולים באמצע הופעה, ההגברת נשפה. מה עושים?
משה אליו מציל את המצב. 1,000 איש בלי רמקולים. היו יהודים גאון, אילנית, אנריקו
מאסיאס. כל פעם שאנליקו מאסיאס שהיה בא לישראל מצרפת היה בא לבקר את אבא
משה. זה היה מיוחד. הוא היה גם בן אדם חכם. היה עניו. על כל מיליה היה חשוב.
הבעיה שלו הייתה שהוא לא היה רואה. אבל היה מלומד. היה לו ידיעות, היה הולך
לשטוף ידיעות. היה חביב. היה נקי, סטרילי. הוא היה אמן גדול.

ש. הוא היה נסע מחיפה כל יום לירושלים?

ת. לא. לתל-אביב, לאורפני קול ישראל בקריה, מעל 30 שנה.

ש. כל יום היה נסע?

ת. היה לו חבר או מישחו שהיה עוזר לו. כשהכיר אבא הפסיק בכלל לראות זאת הייתה
בעיה. אמא הייתה נסעת אותו. אלה היו התיים שלו. חביל שהלך. בן אדם כזה. אבל אין מה
לעשות, זה העולם.

- ש. יש מישחו שמחליף אותו היום?
- ת. אין דבר כזה ולא יהיה ולא יkos.
- ש. אין מישחו שמסמיך את המסורת הזאת?
- ת. אצלנו בביתינו
- ש. בית או בחו"ז מישחו?
- ת. אין. מנסים לחוקות אותו אבל אין. היה לו קול מיוחד. זה מלאוהים. היה לו קול מהלב. כולם שרים מהAAF או מהגרון. אדם ששר מהלב הולכת לו הראיה. גם עבדול וואהב מרכיב משקפיים. כל הזמרים הגדולים כশמופיעים בטלוייזיה מורידים את זה בשבייל הצילומים, אבל רובם מרכיבים משקפיים, אלה שרים מהלב. אבא היה זמר גדול.
- ש. תודה לך. זה עוזר לי בתחום התורבותי של העדה הסורית.
- ת. יש משפחות מיוחדות בעדה הסורית שהיו מזמינים אותו. אצלנו הסורים איך יודעים על המשפחה? לפי מה שהיא עובד. עד היום זה ככה. לפי שם המקצוע קראו גם לשם המשפחה.

כ"ג כי איה